

Lasten osallisuus varhaiskasvatuksen arjessa

Leena Turja KT, Yliopistonlehtori Jyväskylän yliopisto
leenaturjan@gmail.com

24.10.2017 ja 07.11.2017 09:00 - 12:00 / 13:00 – 15:00

Paikka Monitoimitalo 13, Wivi Lönn -sali (Satakunnankatu 13)

<http://osake.eeventti.fi/koulutukset/lasten-osallisuus-varhaiskasvatuksen-arjessa-392>

<http://osake.eeventti.fi/koulutukset/lasten-osallisuus-varhaiskasvatuksen-arjessa-393>

Tavoitteet, työskentely

- Sisäistetään osallisuuden merkitys sekä saadaan välineitä arvioida ja kehittää osallisuutta omassa työssä ja työyhteisössä

1. pv

- **Miksi lasten osallisuutta tulisi vahvistaa?**
- **Mitä lasten osallisuudella tarkoitetaan?**
→ osallisuutta kuvaava malli

- Koulutuspäivien välissä toteutetaan omaa työympäristöä tarkasteleva välitehtävä (annetaan ensimmäisen koulutuspäivän aikana)

2. pv

- **Miten osallisuutta voidaan edistää varhaiskasvatuksen arjessa?**

AAMUPÄIVÄN OHJELMA

9:00 aloitus

- Kahvitauko
- 10:20-10:40

12:00 lopetus

ILTAPÄIVÄN OHJELMA

13:00 aloitus

Kahvitauko

- 14:20-14:40

16:00 lopetus

TEEMAT

1. **MIKSI** lapsia tulisi kuulla ja heidän osallisuuttaan vahvistaa?
2. **MITÄ** osallisuus on?
3. → **OSALLISUUDEN MALLI**
4. **MITEN LASTEN OSALLISUUTTA VOIDAAN EDISTÄÄ?**

Pohjana aikaisemmat koulutukset ja niissä kerätyt kasvattajien kertomukset

yli 500 kertomusta – joissa lupa tutkimuskäyttöön 2006 → 2017

mm. *Turja 2007, 2010, 2011/2016/2017*

Lasten kyvykkyys ratkoa omia ja yhteisiä ongelmia sekä suunnitella ja viedä toimintaa eteenpäin

Lasten sitoutuminen, jos kokevat olevansa osallisia

→ omistajuus

SANOISTA TEKIOIHIN

1. Sanaa "osallisuus" käytetään hyvin vähän arkipuheessa
2. Tahtotila on olemassa ...
3. Onko lapsi osallinen – vaihtelua tiimeittäin ja tilanteittain
4. Osallisuus käsitteenä avattava

**Toiminta
näyttäytyy
kuitenkin melko
"perinteisenä"**

*HKI (2009): johtajien
pohdintaa*

TUTKIMUKSISTA POIMITTUA

- Kasvattajat ovat kiinnostuneita lasten näkökulmista ja haluavat ottaa ne huomioon

- Käytännössä sillä on kuitenkin **vähän yhteyttä** lasten oppimiskokemusten suunnitteluun (so. aikuisjohtoisuus)

Leinonen & Venninen (2012) – Soccan tutkimuksia

*"Aika **harvoin** lapset tulevat kuulluiksi ja voivat vaikuttaa elämäänsä"*

*"Kuulluksi lapset tulee kyllä, **toteutus on sitten toinen juttu...**"*

Perheet 24/7 –yhteiskunnassa (2013 – 15)

1. MIKSI OSALLISUUS ON TÄRKEÄÄ?

Tahtotilan rakentamista: "Oletko valmis...?"

Harry Shier (2001) korostaa kasvattajien omaa asennoitumista kaiken lähtökohtana

YHTEISKUNNALLISET ARVOT & SOPIMUKSET

- ✧ Demokratia, yhdenvertaisuus
- ✧ Moderni käsitys lapsuudesta ja lapsesta toimijana sekä yhteiskunnan jäsenenä
- **Lapsen oikeuksien sopimus:** artikkelit 12, 13 ja 17
 - Varhaiskasvatuslaki 36/1973, §2a:9, §7a, §7b
 - Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet
 - Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet

Lapsen oikeudet & VK-laki

12. Lapsella on oikeus tulla kuulluksi kaikissa itseään koskevissa asioissa - ikänsä ja kehityksensä edellyttämällä tavalla.

13. Lapsella on oikeus ilmaista mielipiteitään, kunhan ne eivät loukkaa muiden oikeuksia.

17. Lapsella on oikeus saada tietoa. (.... *sopivin kommunikaatiokeinoin*)

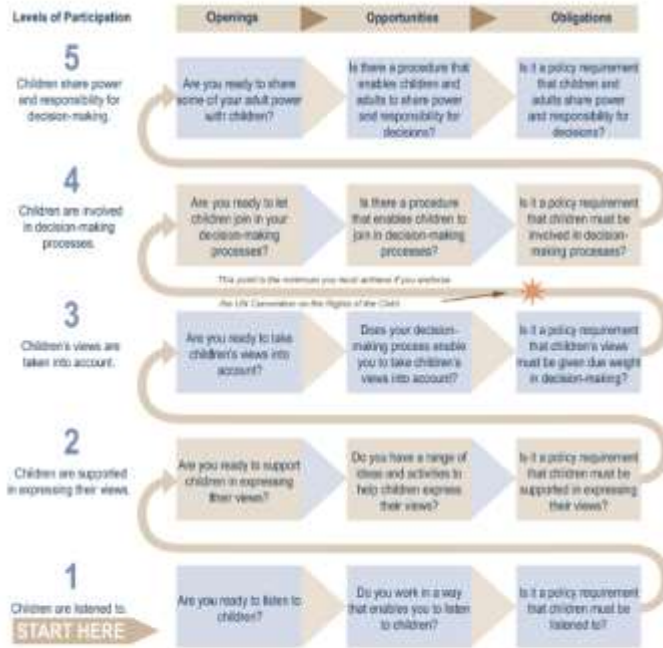
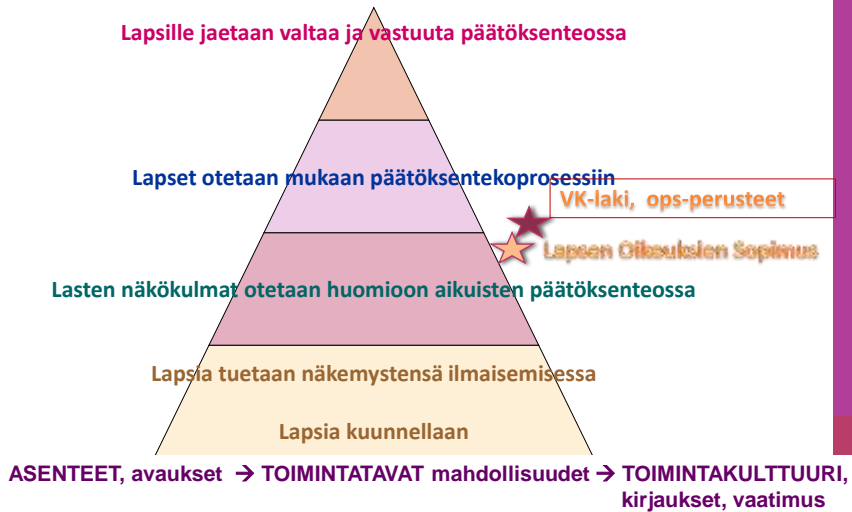
- - - varhaiskasvatuksen tavoitteena on (9) varmistaa lapsen mahdollisuus osallistua ja saada vaikuttaa itseään koskeviin asioihin;
- Lapsen mielipide on selvitettävä ja otettava huomioon varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa
- Lapsen varhaiskasvatusta suunniteltaessa, toteutettaessa ja arvioitaessa lapsen mielipide ja toivomukset on selvitettävä ja otettava huomioon hänen ikänsä ja kehityksensä edellyttämällä tavalla.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet (2016, 20)

Sanoo muun muassa näin:

”Lasten, henkilöstön ja huoltajien aloitteita, näkemyksiä ja mielipiteitä arvostetaan. Tämä edellyttää osallisuutta edistävien toimintatapojen sekä rakenteiden tietoista kehittämistä.”

Osallisuuden portaat *Shier (2001)*

Harry Shier (2001): Pathways to participation: openings, opportunities and obligations. In: Children and Society Vol 15.

PEDAGOGISET PERUSTEET

Sosioonstruktivistinen/-kulttuurinen oppimiskäsitys

- ✧ Lapsi **aktiivisena tiedon rakentajana** ja **vuorovaikutuksessa oppijana**
- ✧ Uuden rakentuminen jo opitun perustalle
- ✧ Lasten moninaisuus
- ✧ **Toiminta tulee lapselle merkitykselliseksi, lähikehityksen alueelle**

Edellyttää yhteistoimintaa & lasten toimijuutta & lasten ajattelun tuntemista

PSYKOLOGISET PERUSTEET

"Yksilöiden perustavanlaatuiset psykologiset tarpeet" (Ryan, 1995):

- **Autonomian tarve** = Synnynnäinen tarve kokea oma toiminta vapaasti valituksi
- **Yhteyden tarve** = Tarve kiinnittyä ja huolehtia toisista ja tulla itse huolehdituksi
- **Pätevyyden ja onnistumisen tarve** = Tarve tuntea itsensä osaavaksi ja taitavaksi

Deci, E. & Ryan, R. 2000 (ks. Vasalampi, 2017)

Sisäinen motivaatio
Itsemääräämisteoria

KEHITYKSEN JA OPPIMISEN PERUSTEET

- **Sosiaalisten ja itseilmaisutaitojen oppiminen**, demokraattiseksi kansalaiseksi kasvaminen
- **Minäkuvan ja itsetunnon kehitys** – tietoisuus omasta osallisuudestaan, mahdollisuuksista vaikuttaa, oma arvo
- **Hyvinvointi!** – tarpeisiin vastataan

2. MITÄ LASTEN OSALLISUUDELLA TARKOITETAAN?

→ 3. OSALLISUUDEN MALLI

Yhteisen ymmärryksen rakentamista

OSALLISUUDEN PERUSOLETUKSET

- Kuulluksi tulemisen lisäksi **lapset tietoisesti vaikuttavat** toimintoihin, ympäristöihin ja päivittäiseen elämäänsä
- Perustuu **neuvotteluille** ja toistensa kuulemiselle (aikuiset ja lapset)
- Perustuu **vapaaehtoisuuteen**
- Perustuu **yhdenvertaisuuteen**

LASTEN KUULEMINEN

Kuulluksi tuleminen on lähtökohta

- *Kenen ehdoilla, missä asioissa?*
 - *Usein rajattua ja aikuisten tarpeista lähtevää*
- *Onko sillä vaikutusta päätöksenteossa?*
 - *Lasten esittämiin ajatuksiin vakavasti suhtautumista!*
 - *"Pihan suunnittelijat →"*

OSALLISTUMINEN vs. OSALLISUUS

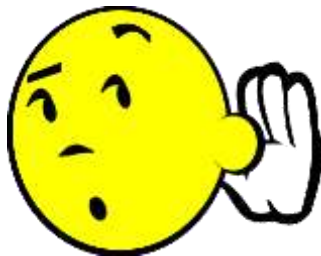
- Olla mukana

..... *Toiminta voi silti olla muiden suunnittelemaa ja järjestämää (Piiroinen 2007)*

Mahdollisuus **vaikuttaa!**

HUOM: lapsen oma tietoisuus?

"Napataan lasten suusta ideoita, jotka koskettavat jokapäiväistä toimintaa niitä käytetään viikko-ohjelmaa suunniteltaessa"

*(Pekki & Tamminen 2002)
(myös Turja 2007)*

EDELLYTTÄÄ NEUVOTTELUA, VASTAVUOROISTA KUUNTELUA

EI TARKOITA
YKSITTÄISTEN
LASTEN
TOIVEIDEN
TÄYTTÄMISTÄ

- yhteisöllisyys
 - neuvottelut, perustelut, kompromissit
 - rehellisyys, avoimuus, yhdenvertaisuus, demokratia
- ← Tilaisuuksia kokea, oppiminen, kehityksellisyys

VAPAAEHTOISUUS, YHDENVERTAISUUS

Osallisuus perustuu vapaaehtoisuuteen ja yhdenvertaisuuteen
(ks. Turja 2010)

Osallistaminen ? - Kuka osallistaa ja ketä? Vältä tätä!

- *Osallisuuden mahdollistaminen, osallisuuden tukeminen*
- *Osallisuuslähtöinen, osallisuuteen perustuva ... (participatory)*

3. Malli lasten osallisuuden toteutumisen tarkasteluun

Taustalla mm.

Hart 1992; Kiili 2006; Kirby ym. 2003;
Piiroinen 2007; Shier 2001; Turja 2007

mm. Turja 2010; 2011, 2016, 2017

PERUSEDellyTYKSET

1. LUOTTAMUS ITSEEN JA MUIHIN

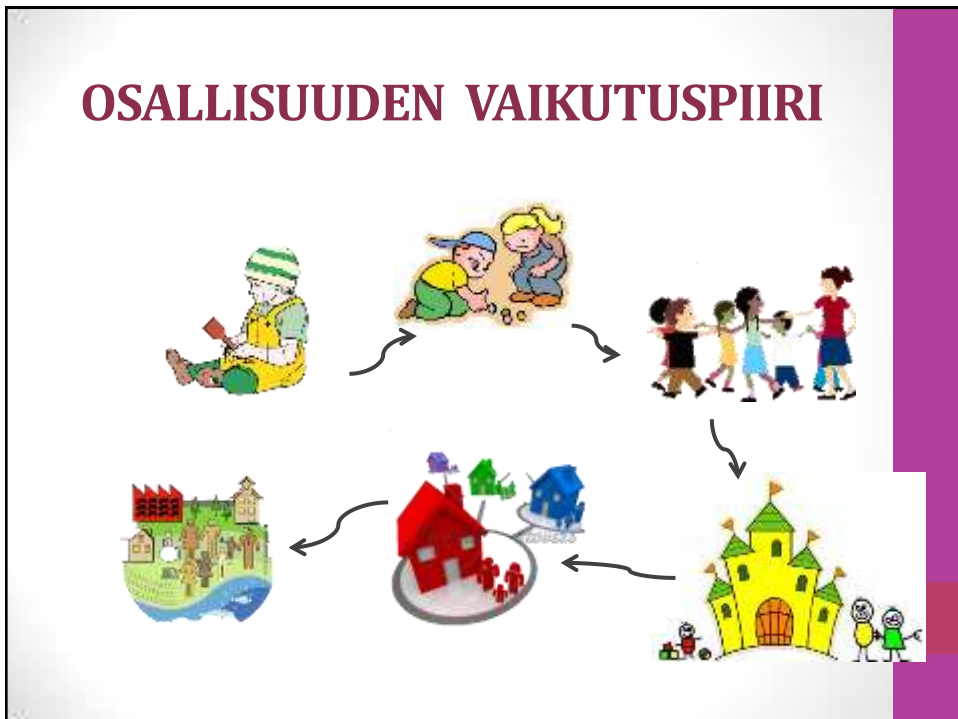
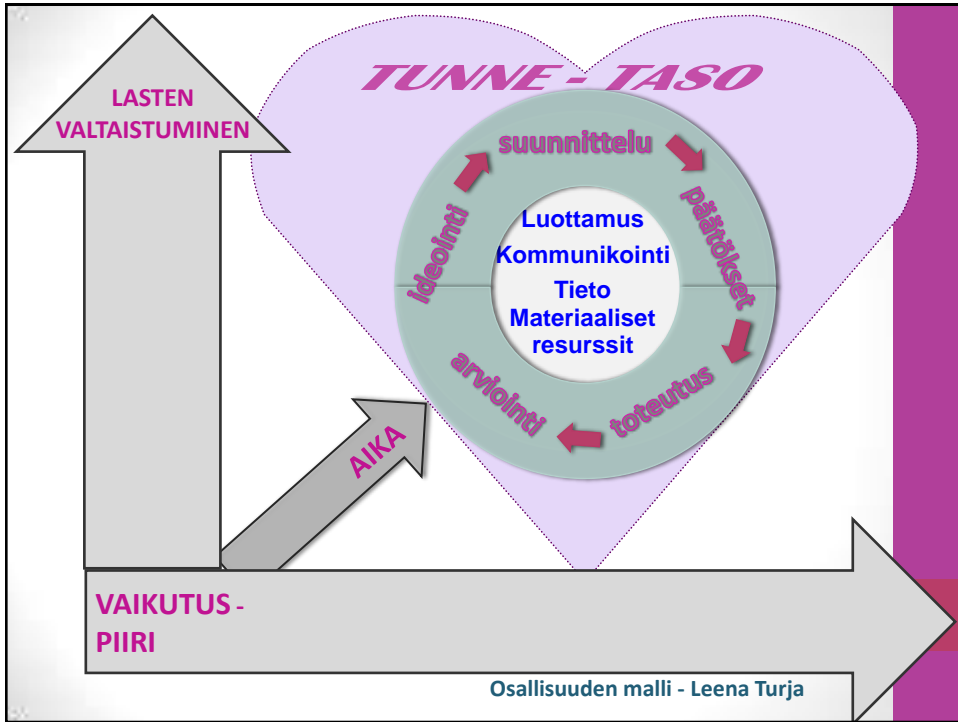
2. KOMMUNIKOINTI-
KEINOT &
MAHDOLLISUUDET

3. TIETO

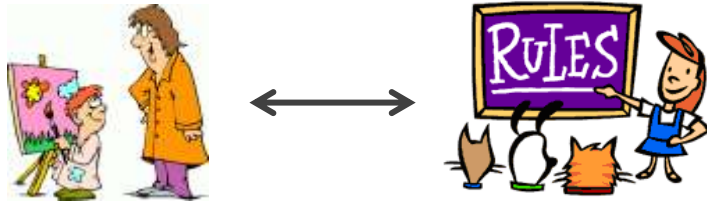
4. MATERIAALISET RESURSSIT

AIKAULOTTUVUUS

DOKUMENTOINTII!

Toiminnan kesto: yksittäinen leikkitilanne, viikkojen projekti

Osallisuuden vaikutusten kesto: hetken mielihyvä...
vaikutus koko toimintakauden ajan
- Uutta toimintakulttuuria luova -

VALTAISTUMINEN - Kohti yhteistoiminnallisuutta (mm. Hart 1992)

Aikuisten ja lasten rinnakkain työskentely

- yhteistoiminnallisuus, toistensa kuuntelu ja yhteiset ideoinnit, neuvottelut, toteutus ja arviointi

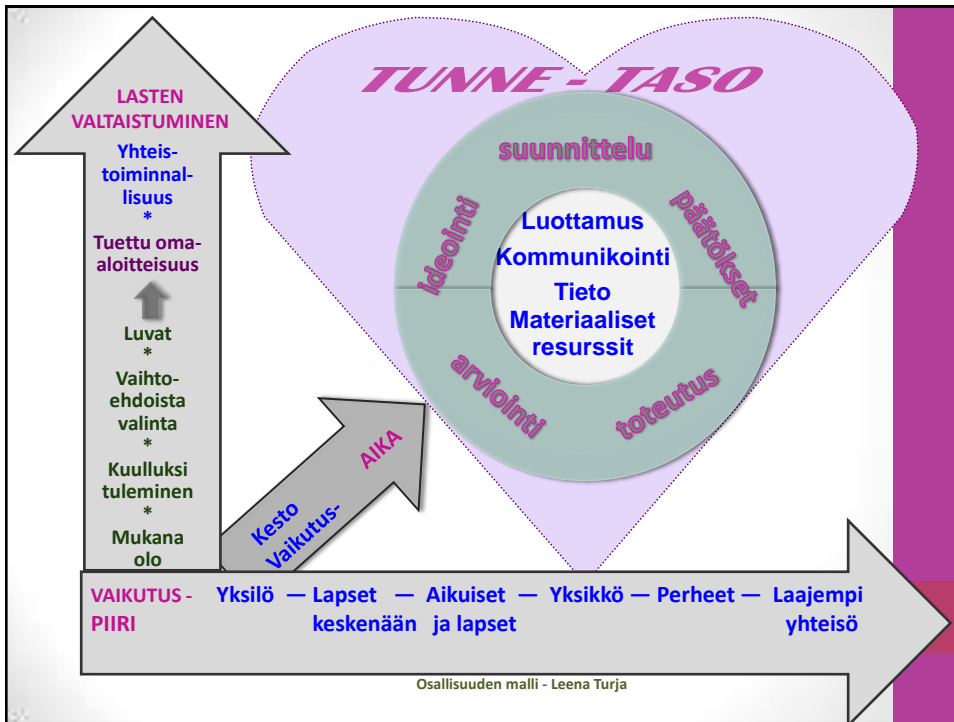
Lasten ohjaama toiminta ↑

- aikuisten tukemana tai aikuiset seuraavat sivusta

Aikuisten johtama toiminta ↑

- lasten osallisuus ehdollista, rajoitettua, lupien pyytämistä

KOKEMUS TUNNETASOLLA

- Yhteenkuuluvuus, **luottamus**, turvallisuus, välittäminen
- Itsearvostus, **itseluottamus**, muiden arvostus
- Emotionaalinen hyvinvointi
- Salliva ilmapiiri

Kasvat yksilötasolla ja ryhmässä ja lisäävät osallisuuden perusedellytyksiä entisestään

LISÄÄ KASVATTAJIEN USKOA LAPSIN JA MYÖS ITSEENSÄ

Lasten **kyvykkyys** ratkoa omia ja yhteisiä ongelmia sekä suunnitella ja viedä toimintaa eteenpäin

Lasten **sitoutuminen ja vastuullisuus**, jos kokevat olevansa osallisia

Oma 'selviytyminen', valmius heittäytyä tilanteisiin, jotka rakentuvat yhdessä lasten kanssa

"Antautuminen pedagogiseen seikkailuun" – pedagoginen "riskinotto" (Turja 2007)

Ammatillista kasvua: "ALOIN MIETTÄÄ .." " OPIN/ OIVALSIN/ YMMÄRSIN" "SAIMME VAHVISTUSTA" "SITOUDUIN UUTEEN TOIMINTATAPAAN"

4. MITEN EDETÄÄN KOHTI LASTEN OSALLISUUTTA

POHDITTAVAKSI

*OMAN
TYÖN
TARKASTELOA*

SWOT -ANALYYSI

ANALYSOIDAAN +/-

TEHDÄÄN TYÖ
NÄKYVÄKSI

RAKENNETAAN
VAHVUUKSILLE

Torjutaan uhkia

Otetaan käyttöön
mahdollisuuksia

SUUNNATAAN
KEHITTÄMISTÖTÄ

Strength Weakness Opportunity Threat	NYKYISYYS	TULEVAISUUS
+	VAHVUUDET	MAHDOLLI- SUUDET
-	HEIKOT ALUEET; Kehitystä kaipaavat	UHKAT

ORIENTOIVA TEHTÄVÄ 2. kertaan

- A) Kirjoita ylös jokin toimintatapa, tapahtuma tai tilanne työstäsi, jossa koit, että lapsi tai lapset olivat aidosti osallisia. Opitko tai oivalsitko siitä jotain uutta? Mitä?
- B) Arvioi, mitkä asiat ovat lasten osallisuuden kannalta ryhmässänne / yksikössänne
- (1) vahvuuksia (2) kehitettäviä
(3) mahdollisuuksia (4) uhkia
- *Voivat olla myös tiiminne tarina ja arviointi*

LUPA: Voiko tarinaanne (A) ja arviointianne (B) käyttää nimettömänä Lasten osallisuuden tutkimuksessa aineistomateriaalina?

Postita viimeistään **torstaina 2.11.** s-postilla (liite tai tekstikenttä) leenaturjan@gmail.com

Ota myös mukaan seuraavaan kertaan

Lähteitä

- Deci, E. L. & Ryan, R. M. (2000). The "what" and "why" of goal pursuits: Human needs and the self-determination of behavior. *Psychological Inquiry*, 11, 227–268.
- Osallisuuden pedagogiikkaa varhaiskasvatuksessa. Toim. J. Heikka, E. Fonsén, J. Elo & J. Leinonen. 2014. Tampere: Suomen Varhaiskasvatus ry.
- Osallisuuden pedagogiikkaa varhaiskasvatuksessa 2. (Tulossa 2017). Tampere: Suomen Varhaiskasvatus ry.
- Turja, L. 2007. Lasten osallisuus kasvatustyön suunnittelussa ja kehittämisessä. Teoksessa O. Ikonen & P. Virtanen (toim.) *Erlainen oppija – yhteiseen kouluun*. Jyväskylä: PS-kustannus, 167–196.
- Turja, L. 2010. Lapset osallisina – kohti uutta varhaiskasvatuskulttuuria. Teoksessa L. Turja & E. Fonsén (toim.) *Suuntana laadukas varhaiskasvatus*. Professori Eeva Hujalan matkassa. Tampere: Suomen Varhaiskasvatus, 30–47. – ks. myös verkkolehti *"Varhaiskasvatus tänään" –ajankohtaiset artikkelit*
- Turja, L. 2017 (4., uudistettu painos). Lasten osallisuus varhaiskasvatuksessa. Teoksessa E. Hujala & L. Turja (toim.) *Varhaiskasvatuksen käsikirja*. Jyväskylä: PS-kustannus, 38–55.
- Vasalampi, K. (2017). Itsemääräämisteoria. Teoksessa J.-E. Nurmi & K. Salmela-Aro (toim.) *Mikä meitä liikuttaa. Motivaatiopsykologian perusteet*, (s. 54–65). Jyväskylä: PS-kustannus.